

– використовуватиметься система провідних педагогічних технологій на різних етапах навчання.

Література

1. Бокарева Г.А. Совершенствование системы профессиональной подготовки студентов экономического профиля. – Калининград: Изд-во Калининградского университета, 2005. – 152 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти напряму підготовки 0502 “Менеджмент”. – К.: Міністерство освіти і науки України. – 2001. - 31 с.
3. Ємельянов А.Л. Уровни профессионализма в управленческой деятельности // Менеджмент в России и за рубежом. – № 5. – 1998. – С. 67-76.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М., 1996.-308 с.
5. Михайличенко А. Обучение на основе стандарта компетентности // Новый коллегіум. – 2001. – № 3. – С. 46-50.
6. Словарь иностранных слов. – 13-е изд. стереотип. - М.: Рус. яз., 1986. – 608 с.
7. Словарь русского языка / Сост. С.И.Ожегов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Гос. изд. иностранных и национальных словарей, 1952. – 848 с.
8. Смирнова В. Проблеми інтеграції знань: історико-педагогічний аналіз // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2003. – Вип. III-IV. – С. 43-48.
9. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М.Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.

Л.О.Гапоненко

ІНТЕГРАТИВНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ ФОРМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

В статье рассматриваются формы интерактивных методов обучения в подготовке будущего учителя. Автор анализирует условия повышения эффективности обучения.

This article considers from and content interactively method theaching of repairing future teachers. The author of the analyses the condition effect interactively method studies.

Постановка проблеми. Визначена тема статті обумовлена сучасною соціально-психологічною ситуацією у педагогіці. По-перше, швидкі темпи інтеграції у науці все більше актуалізують проблему підготовленості викладачів використовувати активні методи навчання. По-друге, суттєва особливість педагогічної діяльності полягає у здібності педагога здійснювати психолого-педагогічні, соціально-психологічні ситуації навчальної діяльності, в центрі яких визначається творчість викладача створювати інтерактивну взаємодію між учасниками навчального процесу. Потретьє, соціальне очікування суспільства щодо підготовленості молодого спеціаліста спрямоване на використання його глибоких і ґрунтовних професійних знань та вмінь.

З урахуванням вище вказаного, автор пропонує інтегроване узагальнення форм інтерактивних методів навчання, сутність яких полягає у активізації учіння навчаючого.

Проблема формування навчальної діяльності у вітчизняній науці визначається запропонованими думками П.П.Блонського щодо створення умов розвитку мислення того, хто навчається. Пізніше пошук у цьому напрямку здійснюють Д.Е.Ельконін і В.В.Давидов. Вони змінюють зміст освіти й особливе значення надають теоретичним знанням. Проте вже в роботах Б.Г.Анаєєва, Ю.К.Бананського, Л.В.Занкова, О.О.Люблінської та інших акцент переноситься на досягнення розвивального ефекту навчання засобами удосконалених методів. У 60-ті роки ХХ століття розпочинається інтенсивний пошук активних методів навчання (Д.Е.Ельконін, В.В.Давидов, Л.В.Занков, Ш.А.Амонашвілі, С.М.Лисенко, І.П.Волков та інші).

Якщо розглянути головні концепції вищевказаних авторів, то їх можна класифікувати за такими ознаками: 1) учіння здійснюється за умов активної діяльності того, хто навчається, а роль викладача (вчителя) – це роль організатора; 2) результат учіння визначається у якісній зміні особистості того, хто навчається (розвивається гнучкість мислення, удосконалюється абстрактне мислення, удосконалюється професійне уявлення тощо); 3) зміна особистості того, хто навчається, характеризується проявом гнучкості у адаптуванні до соціально-психологічного середовища, до інноваційної стратегії професійної компетентності, і головне – це відбувається розвиток креативної особистості;

4) зміна форм впливу на того, хто навчається – це намагання викладачів (учителів) використовувати різноманітні форми активних методів навчання.

Враховуючи вимоги до обсягу статті, автор пропонує інтегроване узагальнення найбільш поширених форм інтерактивних методів навчання. Підхід до класифікації методів починається із найбільш об'ємних за своєю формою до більш невеличких.

Фестиваль (фестиваль від лат. – веселий) – огляд професійного або самодіяльного мистецтва, це багатопланова форма представлення або пропаганди професійних знань, що здобули ті, хто навчається. Сценарій його проведення залежить від мети. Наприклад, ознайомлення з матеріальною продукцією учіння – це витвір конструкцій, моделей тощо. Успішність цього закладу залежить від наявності інтелектуальної підготовленості викладачів, що використовують цю форму.

Спеціалізована панорама (діорама) – (панорама від грец. – вид, видовище) – це форма навчання, яка надає можливості презентувати результати досягнень навчаючих начебто з “висоти”. На відміну від панорами, діорама охоплює лише частину горизонту – форма пропаганди результативності навчальної діяльності студентів (учнів).

Спеціалізований міст – різновид дискусії, одна з активних форм навчальної діяльності студентів (учнів), в яких вони демонструють широту і глибину освіченості. Проводиться з метою розвитку практичних навичок. Під час проведення “методичного моста” запрошуються слухачі інших груп (класів) з метою пропаганди освіти з цього навчального предмету. Учасники цього закладу вдосконалюють свої аналітичні вміння. Роль ведучого виконує викладач.

Проблемний стіл – це активна форма освітньої роботи, яка сприяє розвитку у майбутніх педагогічних працівників прагнення до самоосвіти, до роботи, до розширення і поглиблення знань. Заздалегідь готуються питання до обговорення, списки рекомендованої літератури, комплектуються робочі групи, створюється прес-центр, який на закінчення підбиває підсумки, пропонує рекомендації і випускає методичний бюлетень.

Методичні посиденьки – форма навчально-методичної

роботи, яка допомагає створити сприятливий психологічний клімат у даній групі слухачів. Для обговорення пропонуються питання, тема оголошується заздалегідь, і всі готуються до обговорення. Обговорення проблеми найчастіше відбувається за чашкою кави.

До цієї ж форми роботи можна віднести “Бесіди за круглим столом”, “Проблемно-аналітичні бесіди” тощо. Для участі в “Бесідах за круглим столом” запрошуються студенти, фахівці певного профілю, батьки, які проявляють інтерес до професійного зростання своїх дітей та інші цікаві люди, які можуть дати корисну інформацію з теми бесіди. Заздалегідь учасники повідомляють теми бесіди, висувуються стрижневі питання до неї, готується список рекомендованої літератури.

Проблемно-аналітичні бесіди – форма активного методу навчання, за допомогою якого відбувається розв’язання професійних задач на засадах осмислення добутих раніше знань, умінь і навичок. Особливістю таких бесід є поєднання двох завдань – це пошук нових знань та аналіз і осмислення інформації.

Психологічний консиліум, педагогічний консиліум – це пошук шляхів розв’язання складних педагогічних проблем, або подолання перешкод з метою досягнення позитивного результату. На консиліум збираються представники різних груп, сідають колом, поділившись на мікрогрупи. Кожна мікрогрупа розглядає проблеми зі своєї позиції. Консиліум може проводитися й як нарада, взаємна консультація фахівців (експертів). Це об’єднання професіоналів, яке за висунутими параметрами обговорює й оцінює можливості використання набутих знань.

Ігрове моделювання ситуації (розв’язання методичних завдань) – одна з форм удосконалення фахової майстерності майбутніх педагогів.

Соціально-психологічний тренінг (С-ПТ) – спеціальний тренувальний режим, що передбачає розширення “рамок” усвідомленого бачення певних перешкод щодо розвитку деяких професійних навичок і умінь майбутнього спеціаліста. Проведення С-ПТ вимагає спеціальної підготовки керівника цього тренінгу. Тренування доцільно проводити в групі від 9 до 15 осіб.

Професійний ринг (ринг – від англ. – кільце, коло – обмежований канатами майданчик для боксу) – готується два виступаючих, кожного з них підтримує група, тобто готуються дві

групи підтримки; дві групи опонентів; журі. Група аналізу (журі) оцінює рівень захисту відповідного погляду на питання, підбиваються підсумки Щоб зняти напруження, треба заздалегідь продумати, чим заповнити паузу (педагогічні ситуації, ігрові завдання тощо).

До цієї ж форми роботи можна віднести і “Брейн-ринг”, “Що? Де? Коли?”. “Щасливий випадок” тощо. Такі заходи проводяться за традиційним сценарієм.

Педагогічні турніри (турнір – від фр. – змагання) – змагання між окремими учасниками або командами за круговою системою, де учасники (або команди) зустрічаються між собою один або декілька разів. Підготовці до них приділяється не менш ніж місяць. Для проведення турніру обирають ведучого й журі. Студентам (педагогам) повідомляють домашні завдання Потім обирають капітанів та опрацьовують літературу з теми турніру, обмірковують виконання домашніх завдань Окрім того, передбачається низка запитань, ситуацій, завдань, невідомих команді, які треба буде розв’язати в ході турніру (на відміну від традиційних КВК, які проводяться за одним сценарієм).

Диспут – (диспут з лат. розмірковувати, розбирати) – це зіткнення ідей, думок, точок зору. Як форма активного методу навчання може втілюватись в усну чи письмову наукову суперечку, дебати після доповіді. Як правило, опоненти визначаються заздалегідь.

Дискусія – (дискусія з англ. те, що підлягає обговоренню) – це колективне обговорення будь-якого складного питання. Заздалегідь готується література відповідно до теми, оформлюється приміщення. До дискусії готуються всі її учасники. Під час підготовки до цієї форми роботи, можуть бути створені творчі групи, які висувають свою програму. На відміну від диспуту, наприкінці дискусії формулюється єдине колективне рішення проблеми або рекомендації.

Ось чому під час організації дискусії, диспутів слід приділяти особливу увагу пошуку оптимальних шляхів активності того, хто навчається. Прагнучи вичерпати головну проблему дискусії, слід формулювати її так, щоб була можливість висловлювати різні погляди. Задля організації дискусії або диспуту створюється ініціативна група, оформлюється приміщення

плакатами, малюнками, іноді готується спеціальний випуск стіннівки. Дуже важлива в дискусії роль ведучого, йому необхідно вміти ясно й чітко обґрунтувати вибір теми, що обговорюється, зацікавити аудиторію, примусити її думати.

Ігрові завдання, конкурси, бліц-ігри використовуються також і під час проведення занять семінарів-практикумів. На початку занять – з метою виявлення кола інтересів, у середині – з метою акцентування уваги на головних моментах, наприкінці – для самостійного і творчого використання набутих професійних знань, умінь і навичок.

Ділова гра як одна з найбільш складних і одночасно ефективних форм навчання, дозволяє відтворити в навчальних умовах реальну педагогічну діяльність. Імітувати реальні чи умовні педагогічні ситуації та процеси, програвання яких дозволяє педагогам шляхом активної взаємодії приймати самостійні рішення, набувати конкретних професійних умінь, досвід мовленнєвого спілкування; вони закріплюють одержані теоретичні знання, набувають практичні вміння та навички, вдосконалюють уміння обговорювати, аналізувати і раціонально використовувати інформацію, критично оцінювати різні точки зору, приймати і формулювати рішення, робити висновки із особистих і чужих помилок тощо.

Ігрова імітація передбачає рольову поведінку учасників, яка, як відомо із соціальної психології, властива кожній людині. Отже завдання ігрової імітації – розвивати психологічний механізм ідентифікації особистості щодо свого соціального статусу через “вживання” у певну, значущу роль. Рольова поведінка учасників регламентується правилами і свободою ігрової поведінки, яку надає гра. Правила визначаються заздалегідь і “керують” поведінкою учасників. Вони є також критерієм оцінки їх роботи, як попередньої (підготовчої), так і внеску кожного учасника в хід, розвиток і результати гри.

Успіх гри в значній мірі визначається її конструкцією, а також тим, наскільки вона відповідає можливостям учасників, що обумовлені віковими, культурно-історичними, соціально-психологічними, професійними й іншими особливостями. Конструкція гри повинна забезпечувати передбачення, визначеність її протікання, результативність

У процесі гри створюється ігровий образ, який безпосередньо сприймається учасниками. Цей образ має серйозне пізнавальне значення, тому що дозволяє зівставити реальний об'єкт і його ігрову модель. У той же час, створення пов'язане з яскраво висловленим емоційним переживанням, що має в цілому позитивне забарвлення. Емоційний вплив на граючих має також і змагання, яке, як правило, передбачається сценарієм. Характерно, що адекватне сприймання ігрового образу обумовлене безпосередньою участю у грі, яка створює передумови захопленості, емоційної насолоди нею. Сторонній спостерігач частіше виявляється безпристрасним реєстратором дій, бездумних, з його точки зору. Виходячи з цього, можна сформулювати методичну вимогу до сценарію гри й її проведення: в ній повинні брати участь усі присутні. Програвши певну ситуацію, учень оцінює свої сили і можливості. Допустивши недоліки у діловій грі, він замислюється: "Що я не знаю?", "Що я не вмію?", "Що я не розумію?". Отже, використання ігрової діяльності у тих, хто навчається, полягає у саморозвитку, самоосвіті, саморегуляції тих, хто навчається.

В умовах дефіциту часу можуть бути використані не тільки сценарії цілісної ділової гри, але й її фрагменти: розігрування ролей, створення ігрових ситуацій, ігрове рецензування тощо.

Так, після декількох занять проблемного (теоретичного) семінару можуть бути використані такі фрагменти ділової гри, як: програвання та аналіз занять, змодельованих спочатку викладачем, а потім – студентами; програвання та психологічний аналіз складних педагогічних ситуацій щодо формування професійних знань, умінь, навичок.

Бліц-гра (бліц від нім. блискавка). Ця форма навчання акумулює в собі такі ознаки, як конкретна ситуація, розігрування ролей, мозковий штурм і ділова гра, але вони різняться параметрами: "миттєвістю" проведення та одержання результату; привабливістю та легкістю форми; несподіваністю і неординарністю змісту; мінімальним комплектом ролей; обов'язковістю оцінки результату (якісного чи кількісного). Створення бліц-гри, обрання її конкретної форми і змісту повинні визначатися формами тієї діяльності, яка є змістом навчальної дисципліни. В основі бліц-гри знаходиться ситуація, засіб представлення якої може бути різним: усний опис, письмовий тест,

“жива” демонстрація за допомогою відеофільму, показ реального об'єкту тощо.

Аналіз цієї ситуації здійснюється в ігровій формі, яка імітує фрагмент професійної діяльності. Отже, можна сказати, що бліц-гра – це ігровий аналіз конкретної професійної ситуації. Головні функції й цілі бліц-гри вказують на те, що цю ігрову діяльність доцільно використовувати на різних етапах навчання майбутніх педагогів (семінари-практикуми, консультації тощо).

Більш складний вид гри – комплексна ділова гра, що дозволяє максимально наблизити умови заняття до конкретної практичної діяльності, яка завжди носить комплексний характер. Комплексна ділова гра містить у собі матеріал декількох дисциплін: педагогіку, психологію (загальну, дитячу, педагогічну, соціальну тощо). Вона дозволяє вирішити сукупність завдань щодо професіоналізму майбутнього спеціаліста.

У ході комплексної ділової гри фіксуються три рівні інтелектуальної активності:

- репродуктивний, якщо при найсумліннішій та енергійній роботі учасник гри залишається в рамках первісного знайденого способу дії;
- евристичний, якщо учасник гри, використовуючи випробуваний спосіб роботи, без стимуляції зовні, продовжує аналізувати, співставляти між собою задачі, що призводять до оригінальних рішень;
- креативний (творчий), якщо для учасника гри рішення, знайдене “евристом”, є не останнім пунктом дії, а проблемою, самостійною метою. Інтелектуальна активність креативного рівня якісно інша, ніж евристичного. Вона втілюється в пізнавальному цільовому положенні. Отже, зламається той психологічний бар'єр, що заважає людській думці виходити за рамки заданої конкретної ситуації. Тут і знаходиться шлях до творчості.

За допомогою комплексної-ділової гри треба намагатися, щоб підвищення професіоналізму кожного майбутнього педагога було головним мотивом діяльності.

Мозкова атака (штурм) – (атака (від фр. – напад) – стрімкий напад на противника в поєднанні з навальним вогнем, штурм (від ніч. – атака) – рішуча атака фортеці, укріпленого

опорного пункту спеціально підготовленими військами) – один із прийомів, який сприяє розвитку творчості. Цей прийом зручно використовувати під час обговорення питань методики навчання.

Керівник формує питання так, щоб відповіді були стислими, лаконічними. Перевага надається відповідям-фантазіям. Забороняється критика ідей та їх оцінка. Тривалість “мозкової атаки” 15-30 хвилин. Потім відбувається обговорення висловлених ідей. Відбираються 3-4 найкращі пропозиції.

У літературі з педагогічного менеджменту висвітлено понад 15 варіантів проведення такої форми роботи. Так, існує “човниковий метод” мозкового штурму. Студенти поділяються на дві команди. В одній групі – критики, в другій – “генератори ідей”. Ведучим пропонується будь-яка педагогічна проблема. Учасникам мозкової атаки необхідно висловити всі можливі (і неможливі з позиції логіки) варіанти вирішення досліджуваної проблеми.

Методичний аукціон – (аукціон (від лат. – збільшення) – продаж товару, майна з публічного торгу покупцю, який запропонував найвищу ціну) – за його допомогою можна цікаво побудувати семінар-практикум. “Аукціон” проводять до того часу, поки не вичерпуються ідеї. Найкращою ідеєю визнають таку, за яку проголосує більшість учасників.

Семінари-супутники дозволяють поглибити теоретичні знання студентів, виробити певні вміння і навички.

На семінарі-супутникові розглядаються окремі питання загальної проблеми. Форми проведення занять можуть бути різними (різновид семінару-практикуму).

Зупинимось більш детально на такій нетрадиційній ефективній формі впровадження нових педагогічних ідей, як семінар-брифінг.

Проведення семінару-брифінгу має свої специфічні особливості. Мета – максимальна активізація знань студента як в процесі підготовки до заняття, так і на занятті.

Методика проведення семінару-брифінгу така: знайомство з програмою проведення на попередніх заняттях (питання, які будуть обговорюватися, література, в якій висвітлюється проблема). Кожен учасник готується до брифінгу.

Після взаємного привітання та вступної промови колектив учасників розподіляється на підгрупи (до 4), у залежності від

кількості питань, що обговорюються. Сформулювавши завдання щодо першого питання, викладач пропонує одній із підгруп обговорити його.

Отже, кожен учасник буде в ситуації, коли йому треба відповідати змістовно, можливе “включення” всіх учасників щодо обговорюваної проблеми.

Викладач підбиває підсумок і запрошує іншу підгрупу з метою обговорення наступного питання щодо висунутої проблеми.

Майстер-клас – це розповсюдження передового педагогічного досвіду фахівцем (вихователем, учителем) – майстром своєї справи. Можлива виїзна форма роботи (в школі або д/з).

Отже, ми розглянули форми навчально-методичної роботи в навчальному закладі освіти та активні форми проведення цієї роботи. Використання різноманітних методів і прийомів навчання майбутніх педагогів дозволить сформувати у них такий тип мислення, який стане невід'ємною рисою особистості, забезпечити творчий характер будь-якої праці.